

مرور سیستماتیک مدیریت کلاس درس و تاثیر آن بر یادگیری دانش آموزان

دانیال شاهوارپورنجف آبادی^۱، ابوالفضل رحمانی^۲

^۱کارشناسی، آموزش ابتدایی، دانشگاه شیخ انصاری دزفول

shahvarpoordaniel@gmail.com

۰۹۳۹۱۸۳۳۰۹۳

^۲کارشناسی، آموزش ابتدایی، دانشگاه شیخ انصاری دزفول

Abolfazl.15rahmani@gmail.com

۰۹۹۴۱۸۵۳۳۸۵

چکیده

مدیریت کلاس درس اولین سطح مدیریت است و پایه‌ی سطوح بالای مدیریت (از جمله مدیریت مدرسه و مدیریت آموزش و پرورش) می‌باشد. به دور از اینکه معلم چه چیزی آموزش می‌دهد و چه هدفی از این آموزش دارد، لازم است که کلاس درس را به محیطی سازنده تبدیل کند؛ محیطی که با استفاده از تدابیر و روش‌های مورد نیاز به محیطی مناسب برای یادگیری تبدیل شود. هدف پژوهش حاضر مرور سیستماتیک مدیریت کلاس درس و تاثیر آن بر یادگیری دانش آموزان است. روش پژوهش کیفی از نوع مروری است. یافته‌ها نشان داد اگر مدیریت کلاس درس به خوبی و اصولی انجام شود، موفقیت در امر تدریس را نیز در پی خواهد داشت. این امر به خصوص در مدارس و کلاس‌های درس ایران که مملو از دانش آموز است، به طوری که گاهی تعداد دانش آموزان در کلاس درس بیش از حد و تعداد استاندارد می‌شود؛ امری ضروری به حساب می‌آید. نتیجه‌گیری‌ها نشان داد امروزه نمی‌توان جهت مدیریت کلاس به‌طور صریح و روشن فرمول‌هایی ارائه داد و به‌کارگرفت و سریع به نتیجه رسید، بلکه باید متناسب با فضا و جو کلاس و محتوای آموزشی و منابع و وسایل آموزشی و شرایط اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی و... دانش آموزان کلاس از راه‌کارهای مختلفی جهت مدیریت کلاس استفاده کرد و به این موضوع مهم توجه نمود که سعی شود از بروز مشکلات در کلاس تا حد امکان پیش‌گیری گردد و مدیریت کلاس را معادل مفاهیم انضباط یا تدریس صرف ندانست و همچنین مسئولین در بهبود فضای مدارس جهت ایجاد انگیزه بیشتر و مدیریت بهتر آن‌ها را مورد بازسازی قرار دهند.

واژگان کلیدی: مدیریت کلاس، یادگیری، آموزش و پرورش، دانش آموزان

۱. مقدمه

مقصود از مدیریت کلاس درس توسط مربی یا معلم، مدیریت بر آن اندازه از فعالیت های درون کلاسی است که در اختیار مربی است و مربی می تواند بر آن به طور مستقیم یا غیر مستقیم مدیریت نماید. زیرا معلم نمی تواند نقش سایر عناصر انسانی اثرگذار در فرآیند یادگیری و یاددهی را ایفا نماید بلکه هر یک از اجزای انسانی نظام آموزشی همچون مدیران، کارکنان، سیاستگذاران و مانند آن نقش خود را دارند. به عبارت دیگر، مدیریت اثربخش کلاس درس، فرآیند اداره یک کلاس درس موفق و سازمان یافته است، کلاسی که موقعیت مناسبی برای رشد قابلیت های تک تک دانش آموزان فراهم آورد و معلمان بتوانند نقش تسهیل کننده خود در امر یادگیری را به نحو احسن ایفا کنند. کلاسی که در پرتو تعامل سازنده، دوستانه و صمیمانه معلم و فراگیران ایجاد شود و شرایط مناسب و با نشاطی را مهیا سازد که در آن یادگیری و یاددهی موضوعی جذاب برای هر دو خواهد بود (عبدالهی، ۱۳۸۷). مدیریت کلاس درس بیشترین تأثیر را در یادگیری دانش آموزان، در مقایسه با عوامل دیگر از جمله فرایندهای شناختی، محیط خانه، حمایت پدر و مادر، فرهنگ مدرسه، طراحی برنامه درسی و جمعیت مدرسه دارد. بنابراین آماده سازی دانش آموزان برای استانداردهای قرن بیست و یکم منطقی به نظر می رسد (کامینگز؛ ۲۰۰۰). مدیریت کلاس یکی از مهم ترین عوامل آموزش مؤثر است. در محیط های آموزشی، پیدا کردن و برآورد یک سبک خاص آموزش و سپس تلاش برای بهبود اثر بخشی آن، بسیار مهم است. از این رو ارزیابی قابل اعتماد از سبک مدیریت کلاس درس معلمان، ممکن است به عنوان نقطه شروعی برای برنامه ریزی توسعه حرفه ای معلمان در نظر گرفته شود (دیجیجیک و استویلیکوویک، ۲۰۱۲). مدیریت کلاس اولین سطح مدیریت آموزشی است و پایه ی سطوح بالاتر مدیریت یعنی مدیریت مدرسه، مدیریت ناحیه و مدیریت کل نظام آموزش و پرورش محسوب می شود و در شکل دادن به ساختار آموزش و فرایند تدریس و ساخت شخصیت و روند ذهنی، عاطفی، آموزشی و تربیتی دانش آموزان نقش اساسی دارد (صباغیان، ۱۳۸۰). بررسی های مرتبط با طراحی و برنامه های کلاس درس نشان می دهد که نبود یک برنامه درسی و سازماندهی متناسب بروز بسیاری از مشکلات رفتاری در بین دانش آموزان را موجب می شود. به خصوص زمانی که با خصوصیات و ویژگی های روانی آن ها بی ارتباط باشد (اولیوا؛ ۲۰۰۰).

مدیریت کلاس از دیرباز به مثابه پیچیده ترین موضوع شناخته شده است و همواره با مشکلات و موانعی روبرو بوده است. برای رسیدن به نتایج مطلوب آموزشی و مشارکت همه جانبه دانش آموزان در کلاس درس اولین قدم وجود نظم حاکم بر کلاس است. در اداره کلاس درس طراحی و سازماندهی، موضوعی اساسی و ضروری است و مستلزم درگیر شدن فکر معلم برای چگونگی سازماندهی بهتر است. سازماندهی به نظم و ترتیب درسی و اجتماعی دانش آموزان در کلاس درس مربوط می شود. این فعالیت مستلزم صرف وقت و توجه به روش هایی است که می تواند از مشکلات رفتاری دانش آموزان جلوگیری و رفتارهای اجتماعی و مناسب دانش آموزان را بهبود بخشد. بنابراین سازماندهی نکردن کلاس درس بی توجهی به جریان تدریس و یادگیری را موجب می شود (آندرسون؛ ۲۰۰۱). کارایی معلم براساس نگرش، نیت و شخصیت از یک سو و همه جانبه بودن او براساس مهارت در توانمندسازی دانش آموزان از سوی دیگر سنگ بنای مدیریت کلاس درس است، اما معلم به مهارت ها و فنونی سازمان دهنده نیاز دارد تا شرایط بهینه ای را برای تحقق یادگیری خلق کند. مدیریت کار آمد معلمان و ایجاد شرایط لازم برای تسهیل

¹ Cummings

² Digic and Stojilkovic

³ Oliva

⁴ Anderson

در امر یادگیری در کلاس که مطابق نیازها و ویژگی‌های فراگیران باشد، لازمه‌ی جامعه‌ی امروزی و راه‌گشای بسیاری از مشکلات نوجوانان می‌باشد.

صنعتی، سهیلا، و همکاران، (۱۳۹۴). در تحقیقی با عنوان بررسی مدیریت مطلوب کلاس درس و دانش‌آموزان به این نتیجه رسید که بین سبک‌های مدیریت کلاس با یادگیری خودتنظیمی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

قبادی فرزانه، محمد حسین، (۱۴۰۱). طی پژوهشی با عنوان نقش معلمان در مدیریت مطلوب کلاس و ارتقای یادگیری در مدارس ابتدایی به این نتیجه دست یافت که با افزایش منبع کنترل درونی در معلمان، خصوصاً با تأکید بر مهارت‌های مدیریت کلاس و نظم‌میتوان هم‌زمینه‌های افزایش خودکارآمدی در تدریس و کنترل کلاس را به وجود آورد و هم‌جو محیطی کلاس را بهبود بخشید و مدیریت معلم به‌طور مثبتی به عملکرد دانش‌آموزان و ایجاد انگیزه در آن‌ها و بهبود کیفیت یادگیری کمک می‌کند.

آریاپوران، سعید، و همکاران، (۱۳۹۲). در پژوهشی با عنوان رابطه سبک مدیریت کلاس معلمان با انگیزش و پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان پنجم ابتدایی و بر اساس نتایج توجه به سبک مدیریت کلاس تعامل‌گرا به عنوان موثرترین سبک مدیریت کلاس در کلاس‌های ریاضی می‌تواند در بهبود افزایش انگیزش و پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی نقش مهمی ایفا کند.

احمدی مقدم، حسین، و همکاران، (۱۳۹۴). در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر مدیریت موثر کلاس درس در فرایند یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان، مدیریت صحیح در کلاس درس نقش بسزایی در بهبود فرایند یاددهی-یادگیری و تحقق هدف‌های آموزشی و پرورشی دارد.

صبری، ربابه، (۱۳۹۹). در پژوهشی با عنوان بررسی جایگاه مدیریت کلاس درس در فرآیند تحصیلی دانش‌آموزان نتایج بدست آمده مشخص شد که با توجه به جایگاه معلمی در این موضوع مهم‌ترین بخشی که معلمان می‌توانند تاثیرگذار باشند کلاس درس است که برای موفقیت در این راه باید به مهارت و دانش کافی دست یابند.

حسن زاده، هاید، و همکاران، (۱۳۹۵). در پژوهشی با عنوان رابطه بین سبک مدیریت کلاس معلمان با مهارت‌های فراشناختی دانش‌آموزان به این نتایج دست یافت که بین سبک مدیریت کلاس با مهارت‌های فراشناختی رابطه معنادار و مشخصی وجود دارد.

پژوهش‌های کارولین اورتسون^۵ (۱۹۸۷). درباره مدیریت اداره کلاس نشان می‌دهد که کلاس درس مستلزم قواعد و مقررات روشن و واضحی است که معلمان برای کنترل کلاس آنها را وضع و به کار می‌گیرند. نظارت مداوم بر رعایت قواعد و مقررات، ثبت و نگهداری دقیق کارهای تحصیلی و تکالیف دانش‌آموزان و کنترل چگونگی روابط بین معلم و دانش‌آموزان یکی از کاربردهای ضروری مدیریت کلاس درس است.

(لردانوگلو،^۶ ۲۰۰۷). معتقد است که یک معلم در کلاس درس، رهبر است و یافته‌های وی نشان داد که معیار انتخاب معلم، علاوه بر توانایی‌های شناختی، برای اطمینان از عملکرد مناسب مربیان، مهارت‌های هیجانی نیز باشد.

⁵ Carolyn Evertson

⁶ Lordanoglu

مدیریت مؤثر کلاس درس یکی از تمایلات اصلی معلمان است و معلمانی که دارای رویکرد مداخله ای در کلاس درس هستند رابطه مثبت و نزدیکی با دانش آموزان ندارند.

توجه داشتن به دانش آموزان، محیط کلاس را به نحو مطلوبی سازماندهی کردن، در صورت امکان برخی از رفتارهای ناشایست را نادیده گرفتن، به دانش آموزان در یافتن راه حل مشکلاتشان کمک کردن، بدرفتاری دانش آموزان را به خود ارتباط ندادن، از تجارب همکاران بهره گرفتن، به دانش آموزان مسؤلیت‌هایی در حد توانشان واگذار کردن، بدون ایجاد تشویق یا احساس تنبیه در دانش آموز، او را با یکی از دانش آموزان کلاس دیگر جابه‌جا کردن و... تفاوت‌های فردی دانش آموزان و مسایل و مشکلاتشان سبب می‌شود که در هنگام بروز، با این دانش آموزان متناسب با مقتضیات زمانی و شرایط و روحیه‌ی افراد و جو کلاس راهکاری مناسبی به کار برد و رویکرد مناسبی جهت حل مشکل اتخاذ کرد. بدین شکل در راستای این پژوهش سوال اصلی این تحقیق بررسی نقش معلم بر مدیریت کلاس درس و تاثیر آن روی یادگیری دانش آموزان و مشکلات مربوط به آن است.

۲. روش تحقیق

روش پژوهش با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر مرور سیستماتیک مدیریت کلاس درس و تاثیر آن بر یادگیری دانش آموزان است. این مطالعه از نظر ماهیت کیفی از نوع مروری محسوب می‌شود. روش کار نیز بدین صورت بود، از آنجایی که موضوع جدید بود با جستجو واژه‌های کلیدی به زبان انگلیسی؛ همچون یادگیری، آموزش دانش آموزان، مدیریت کلاس، عناصر مدیریت کلاس، تاثیر معلم بر مدیریت کلاس در پایگاه‌های داده‌های معتبر جهانی از جمله؛ اسکوپوس، پرو کوئست، ساینس دایرکت، گوگل اسکالر و پایگاه‌های داده‌های معتبر ملی از جمله؛ مگ ایران، SID، سیویلیکا، حدود ۶۶ مقاله استخراج گردید، معیارهای انتخاب پژوهش‌ها برای ورود به تحقیق وجود کلیدواژه‌های مورد نظر در عنوان پژوهش بود، که پس از حذف پژوهش‌های تکراری و غیر ضروری از نتایج بازیابی شده ۴۹ پژوهش انتخاب و در پژوهش وارد گردید.

۳. تعاریف مدیریت کلاس درس

وولفlek⁷ (۲۰۰۴): اداره کلاس درس را مورد استفاده قرار دادن فنون ایجاد و حفظ یک محیط سالم و خالی از مشکلات رفتاری می‌داند. فتسکو و مککلور^۸ (۲۰۰۵): اقداماتی که معلم برای ایجاد یک محیط سازنده به کار می‌گیرد. کروکشانک، جنکینس و متکالف^۹ (۲۰۰۶): استفاده از تدابیر و روش‌های مورد نیاز برای ایجاد و حفظ محیطی که در آن یادگیری صورت می‌گیرد.

ارائه راهنمایی صریح و روشن اورلیج هاردر، کالاهان، کاجک، گیبسون درباره اهمیت بیشتر مدیریت کلاس درس می‌توان گفت وقتی کلاس درس آغاز می‌شود و معلم در مقابل کلاس ایستاده و مطالبی را ارائه می‌دهد سیستم

⁷ Wolflek

⁸ Fetsko and McClure

⁹ Cruickshank, Jenkins and Metcalfe

¹ Everledge Harder, Callahan,⁰Kacek, Gibson

شناختی دانش آموزان در حال تصمیم گیری است که آیا متمرکز بر یادگیری و توجه به معلم شود یا خیر؟ که در این میان عوامل بسیار زیاد دیگری نیز وجود دارند که در حال رقابت با مطالب ارائه شده توسط معلم هستند و دامنه توجه دانش آموز محدود است و به همه محرکها نمی تواند توجه کند و هدف معلم اینست که اولین انتخاب دانش آموز فعالیتهای آموزش و یادگیری باشد. معلم به منظور بر آوردن این هدف از روشهایی به منظور ایجاد انگیزه، کاهش استرس، تنظیم محیط فیزیکی و استفاده می کند که روی هم رفته به آن مدیریت کلاس گفته می شود (تیلستون^۱، ۲۰۰۴).

اولیوا^۱(۱۳۷۹) آن را مجموعه مهارت هایی می داند که معلم به کار می برد تا در کلاس محیط یادگیری فراهم شود. دانیل دیوک معتقد است مدیریت کلاس تهیه تدارکات و اتخاذ شیوه های لازم برای ایجاد و حفظ محیطی اثربخش است.

دوک^۱ ۱۹۷۹۳ مدیریت کلاس را عبارت از مقررات و روش های ضروری ایجاد و حفظ محیط می داند که در آن آموزش و یادگیری بتواند اتفاق بافتد .

دویل^۱ ملی گوید : اقداماتی و راهبردهایی که معلمان برای حل مسئله ی نظم در کلاس به کار می برند.

اما علت پیچیدگی مدیریت کلاس از نظر جکسون^۱ ناشی از چندین خاصیت تدریس در کلاس است ، که عبارتند از: چند بعد گرایی (رویدادها و افراد گوناگون) همزمانی (رویدادهای زیاد در یک زمان رخ می دهد) فوریت (سرعت رویدادها موجب محدودیت فکر کردن می شود) عدم قابلیت پیش بینی رویدادها و پیامدها عمومیت (رویدادها اغلب در حضور اکثر یا همه ی دانش آموزان رخ می دهد) و تاریخ (اقدامات و رویدادها دارای گذشته و آینده هستند).

جونز^۱ با تعیین پنج ویژگی عمده بر ماهیت جامع مدیریت کلاس تاکید می کند .

۱- درک پژوهش و نظریه های رایج در مدیریت کلاس و نیازهای روان شناختی و یادگیری دانش آموزان

۲- ایجاد و روابط مثبت دانش آموزان - معلم و همکاران

۳- استفاده از روش های مدیریت گروهی و سازمانی که رفتار ضمن کار را به حداکثر برسانند .

۴- استفاده از روش های آموزش که یادگیری مطلوب را با پاسخ به نیاز های تحصیلی تک تک دانش آموزان و گروه کلاس تسهیل کند .

۵- توانایی استاده ی گسترده از روش های رفتاری و مشاوره ای برای کمک به دانش آموزان که مشکلات رفتاری جدی از خود بروز می دهند .

مدیریت کلاس با روش هایی مربوط است که معلمان به مدد آنها رفتار اجتماعی مثبت و مناسب دانش آموزان را بهبود می بخشند و رفتارهای مخرب آنها را مورد بررسی قرار می دهند (امینی، ۱۳۷۷، ص ۳۷).

¹ Tilston	1
¹ Oliva	2
¹ Duke	3
¹ Doyle	4
¹ Jackson	5
¹ Jones	6

صفوی (۱۳۷۲) مدیریت کلاس درس را رهبری کردن امور کلاس درس از طریق تنظیم برنامه‌ی درسی، سازماندهی مراحل کار و منابع، سازماندهی محیط به‌منظور بالا بردن کارایی، نظارت بر پیشرفت دانش‌آموزان و پیش‌بینی مسایل بالقوه می‌داند.

پرداختچی (۱۳۷۸) مدیریت را کار کردن با افراد و به‌وسیله افراد و گروه‌ها برای تحقق اهداف سازمانی بیان می‌کند. چنان‌چه بخواهیم این تعریف را به‌مدیریت کلاس مربوط سازیم، در این تعریف اهمیت مشارکت معلم به‌عنوان رهبر و راهنمای دانش‌آموزان بیشتر ملحوظ است. او هم‌چنین مدیریت را مجموعه‌ی فرایندهایی می‌داند که از طریق آنها منابع انسانی و مادی مناسب و مورد نیاز فراهم می‌گردد و از طریق نفوذ به‌رفتار و افراد در جهت تحقق اهداف سازمان اثربخش می‌گردد.

رئوفی (۱۳۷۷) مدیریت کلاس درس را این‌گونه تعریف می‌کند: مدیریت کلاس عبارت است از هنر به‌کاربردن دانش تخصصی و بهره‌گیری از مهارت‌های کلاس‌داری در هدایت دانش‌آموزان به‌سوی اهداف مطلوب مورد نیاز دانش‌آموزان و جامعه.

۴. روش‌های مدیریت کلاس

انتخاب روش صحیح مدیریت کلاس درس و سازمان دهی آن، از علائم موفقیت معلم به‌شمار می‌آید. انتخاب هرگونه شیوه‌ی مدیریتی، به‌سبک تدریس و هدف‌های معلم بستگی دارد. معلمان با به‌کارگیری روش مدیریت مناسب کلاس درس خود می‌توانند، در پرورش مهارت‌های اجتماعی، خلاقیت‌ها و توانایی‌های دانش‌آموزان نقش مهمی داشته باشند و مشکلات انضباطی کمتری در کلاس خود مشاهده کنند.

اداره کردن چنین محیطی، نیازمند تصمیمات آنی و اقدامات سریع و مداوم است و به‌مهارت‌های خاص مدیریتی و گاهی تلفیق از چند روش مدیریتی نیاز دارد. در این‌جا سه روش مدیریت کلاس درس ارائه می‌شود.

۱. روش رفتارگرایانه: رویکرد رفتارگرایانه به این نکته تأکید دارد که معلم باید تصمیمی اتخاذ کند تا در کلاس درس او مشکلی به‌وجود نیاید. از آغاز سال تحصیلی، معلم موظف است قوانین و مقررات کلاس درس را وضع کند. دانش‌آموزان نیز موظف اند آن قوانین را اجرا کنند. فرایند تقویت از طریق پاداش دادن به رفتارهای مطلوب و پس‌گرفتن امتیاز در صورت بروز رفتارهای غیرمطلوب، در این روش مؤثر است. اقتدار معلم در این روش کاملاً محفوظ است و معلم در وضع و حفظ مقررات کلاس، از این اقتدار بهره می‌جوید.

۲. روش تعامل‌گرایانه: در این روش، مشکلات کلاس پیامد طبیعی حضور دانش‌آموزان تلقی می‌شود، غیرمنتظره به‌نظر نمی‌رسد و مانند فعالیت‌های حل مسئله در کلاس، مورد توجه قرار می‌گیرد و حل و فصل می‌شود.

۳. روش غیرمداخله‌جویانه: این روش حد وسط دو روش رفتارگرایانه و تعامل‌گرایانه است. مداخله‌ی معلم در حل مشکلات کلاس بسیار اندک است. هدف اصلی در این روش، ارتقای رشد فردی دانش‌آموزان و آزادی آنان است. معلمان در این روش با دانش‌آموزان خود رابطه‌ی مشاوره‌ای دارند و معلم در فعالیت‌های کلاس نقشی حمایتی از دانش‌آموز دارد. این روش حداقل اقتدار را برای معلم در نظر می‌گیرد و به‌جای آن، بیش‌تر به تقویت روابط میان معلم و دانش‌آموز تأکید دارد.

به طور کلی نمی توان گفت کدام روش کارآمدتر یا فاقد کارایی است. روشی برای معلم کارآمد است که بهترین نتیجه را در کلاس درس او داشته باشد. بنابراین معلم باید روش های متعدد را در کلاس خود بیازماید و کارآمدترین را انتخاب کند. البته به صراحت می توان گفت، شمار معلمانی که از نظر سبک یکی از روش های مدیریت رفتار گرایانه یا تعامل گرایانه یا غیرمداخله جو را اعمال می کنند، اندک است. اکثر معلمان بدون این که از روش مدیریت کلاس درس خود آگاه باشند، ترکیبی از سه نوع مدیریت را مورد استفاده قرار می دهند. این معلمان روش مدیریت صحیح و علمی و استاندارد را در هر لحظه از زمان تدریس خود به کار می گیرند و کلاس درس آن ها همیشه فعال و زنده و پر از نشاط و انگیزه ی یادگیری است.

مدیریت کلاس کلیه ی تصمیم گیری ها و اعمالی را که برای نظم دادن به کلاس لازم است و تحت عنوان انضباط مطرح می شود، شامل می گردد. منظور از این گونه نظم، مدیریت، نگهداری و یا فراهم کردن محیطی است که در آن یادگیری صحیح همراه با کاهش مسایل و مشکلات برای دانش آموزان انجام می شود (گینات^۱؛ ۱۹۷۳، ترجمه سرتیپی ۱۳۷۱، ص ۳۰۵).

به نظر اسکریونر^۱ (۱۹۹۴) مدیریت کلاس درس به مفهوم ایجاد شرایط لازم برای تحقق یادگیری است. بر این اساس می توان نتیجه گرفت که مهارت های مدیریت کلاس درس سنگ بنای کل موفقیت در تدریس است.

۵. اهداف عمده ی مدیریت کلاس درس

روش معلم در مدیریت کلاس بر اساس جهت گیری های انسانی در محیط کلاس است. معلم باید به دانش آموزان به عنوان افراد مجزا و مستقل نگاه کند و راه های مناسب برای پذیرش و اجرای رفتاری خاص را در هر دانش آموز پیدا نماید.

از نظر بیکر و ستراب^۱ (۲۰۰۲)، اهداف عمده ی مدیریت کلاس درس شامل موارد زیر است:

- ۱ - برنامه ریزی درسی بر پایه ی آمیزه های از تنوع و هدف
- ۲ - ارائه ی دستورالعمل های شفاف به دانش آموزان در مورد فعالیت های درسی
- ۳ - هدایت و نظارت بر یادگیری و فعالیت های دانش آموزان
- ۴ - بکارگیری ابزارهای آموزشی و منابع یادگیری و تدریس
- ۵ - حرکت منطقی از یک مرحله از تدریس به مرحله دیگری از تدریس
- ۶ - زمان بندی فعالیت های کلاسی و ایجاد توازن در آنها
- ۷ - شروع و خاتمه هدفمند درس

¹ Ginat 7
¹ Scrivener 8
¹ Baker and Strap 9

پس دیده می‌شود اصطلاح مدیریت کلاس با اصطلاح نظم و انضباط معادل نبوده و مدیریت کلاس را می‌توان مجموعه‌ای از برنامه‌ریزی‌ها و اقداماتی دانست که معلم برای اطمینان یافتن از اثربخشی و کارایی یادگیری در کلاس انجام می‌دهد معلمانی که در امر مدیریت کلاس موفق هستند نظم و انضباط را در جایگاه مناسب آن در کل صحنه‌ی آموزش قرار می‌دهند. با اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مدیریت کلاس معلم نه تنها امیدوار است که میزان یادگیری دانش‌آموزان فزونی یابد، بلکه هم‌چنین به آنان کمک می‌کند که متوجه‌ی رفتار خود باشند و آن را اصلاح نمایند (صیامی، ۱۳۸۰).

۶. عناصر مؤثر بر مدیریت کلاس

در مدیریت کلاس عوامل و عناصر گوناگونی دخیل هستند. مدیریت کلاس شامل روش‌های عادی مدیریتی، آموزشی و رفتارهای تعاملی کلاس و عناصر دیگری است. بختیار نصرآبادی و نوروزی (۱۳۸۲) روی شش عنصر راه‌بردی مؤثر به شرح زیر تأکید دارند:

۱ - برنامه‌ریزی: معلمانی که برنامه‌ریزی می‌کنند انتظارات خود را به دانش‌آموزان منتقل می‌نمایند در نتیجه پیشرفت علمی و یادگیری آنان را بالاتر می‌برند.

۲ - وضع قوانینی ساده و مؤثر: هدف قوانین مدرسه و کلاس افزایش پیشرفت اجتماعی و علمی دانش‌آموزان است (کانجلوسی، ۱۹۹۰^۲). معلمانی که مدیرانی مؤثر به حساب می‌آیند به فراگیرانشان یاد می‌دهند که چطور به قوانین عمل کنند و عمل به آن را ادامه دهند. در قوانین کلاسی کارهای عادی کلاس سازمان‌دهی می‌شود. سادگی در فهم و عمل به قوانین مؤثر است.

۳ - بازخورد مثبت در آغاز کار: معلمان موفق شیوه‌های تدریس و کنترل کلاس را در آغاز سال تحصیلی با دانش‌آموزانشان به بحث و تبادل نظر می‌گذرانند و فرصت‌هایی را فراهم می‌کنند تا دانش‌آموزان قوانین را با سؤال در مورد آنها خوب بفهمند (لومباردی، ۱۹۹۳^۱، تاوبر، ۱۹۹۰^۲).

۴ - جهت‌دهی روشن و واضح و مثبت: اگرچه جهت‌دهی‌های آموزشی یا روش‌های کلاسی باید مختصر و واضح باشند، ولی با توجه به اهمیت جهت‌دهی‌ها، آنها باید مثبت باشند. جهت‌دهی‌های منفی باعث ایجاد روحیه‌ی شکست در دانش‌آموزان می‌شود.

۵ - تصویرسازی سازمان‌دهی و کنترل کلاس: معلمان مؤثر، رفتار دانش‌آموزان را در کلاس درس خود به تصویر می‌کشند. آنان به هر دانش‌آموزی مسؤولیتی برای انجام کار در خلال فعالیت یادگیری ارائه می‌دهند و سپس تصویری برای آن چه که دانش‌آموز باید عملاً انجام دهد به وجود می‌آورند.

² Kanjelusi 0
² Lombardy 1
² Tauber 2

۶- ثبت نمره‌ها و امتیازها: هر معلمی وظیفه‌ی ثبت نمره‌ها، میزان حضور و مشارکت در کلاس، مسایل مربوط به انضباط و ثبت دیگر جنبه‌های کلاس را بر عهده‌دارد و برای منصف بودن، منطقی بودن و با ثبات بودن، نیازمند به یک روش منظم برای ثبت و نگهداری اطلاعات و نمره‌ها است.

مرعشی (۱۳۷۱) در مورد اداره‌ی کلاس و عوامل مؤثر در آن در یکی از مقاله‌های خود می‌نویسد: اداره‌ی کلاس با محیط و موقعیت کلاس ارتباط دارد. موقعیت‌ها عبارتند از هدف‌های آموزشی، رفتار معلم، مشارکت شاگردان، زمان درس، عده‌ی دانش‌آموزان، وسایل و فضای کلاس و مانند آنها. وی همچنین مسایل، عوامل و ابزارهای مدیریت و سازمان کلاس درس را به هفت بخش زیر تقسیم‌بندی می‌کند:

۱- مدیریت و سازماندهی کلاس درس

۲- عوامل مؤثر در مدیریت و سازماندهی کلاس

۳- مسایل و مشکلات مدیریت کلاس

۴- برنامه‌های درسی و سازماندهی فعالیت‌ها

۵- نظم و انضباط

۶- تشویق و تنبیه

۷- ارزشیابی

۷. موانع و مشکلات مدیریت کلاس

در مدیریت کلاس با شرایط اقلیمی، جغرافیایی و شرایط کمی و کیفی و استانداردهای متفاوت و ضوابط موجود و جو کلاس، موانع و مشکلات مدیریتی مختلفی در کلاس ایجاد می‌شود. البته ابتدا باید تعریف روشن از موانع و مشکلات مدیریت کلاس داشته باشیم. منظور ما از مشکلات مدیریتی هرگونه موقعیتی است که محیط یادگیری را مختل می‌کند و یا موجب حواس پرتی دانش‌آموزان و یا معلم می‌شود.

صیامی (۱۳۸۰) به نقل از کیندزواتر^۳ (۱۹۷۸) منشأ رفتارهایی که معلمان آنها را مشکلات مدیریتی تلقی می‌کنند را خود معلمان، مشکلات عاطفی دانش‌آموزان و رفتارهای غیرعمدی و ناپایدار دانش‌آموزان بیان می‌کند.

فرانسیس^۴ (۱۹۷۵) چهار منبع اصطکاک را با عنوان سر و صدا، وسایل، تحرک و پیچ‌پیچ توصیف کرده است. هیچ‌یک از این منابع به تنهایی برای اقتدار معلم مشکل مهمی محسوب نمی‌شود ولی چنانچه هر یک از آنها به شکلی نادرست اداره شود، می‌تواند از تحریکی جزئی به صورت برخوردی مهم ظاهر شود (صباغیان، ۱۳۸۰).

² Kindzwater
² Francis

³
⁴

مطالعات نشان می‌دهد که اغلب ۳۰ درصد یا بیشتر زمان آموزشی در هر روز به صورت پیش‌بینی شده و یا پیش‌بینی نشده از بین می‌رود و از دست دادن زمان به هر علتی که باشد تأثیر منفی بر پیشرفت علمی فراگیران می‌گذارد و شرایطی را برای مشکلات رفتاری دانش‌آموزان ایجاد می‌کند (اورتسون و هاریس، ۱۹۹۳).

وقفه‌های هنگام راهنمایی‌های معلم قبل و بعد از یک بخش آموزشی، دلیل اکثر مشکلات مدیریتی کلاس و از دست دادن فرصت‌هاست. در طول کار روزانه اتفاق‌های پیش‌بینی نشده زیادی روی می‌دهند که این وقایع ممکن است به وسیله دانش‌آموزان، مربیان مدرسه و مشاهده‌کنندگان آغاز شود.

هر کلاسی دارای زنجیره‌ای از خصوصیت‌ها است که در مقایسه با کلاس‌های دیگر و با شخصیت و شیوه‌ی کار معلم فضای مربوط به خود را به وجود می‌آورد. برخی از ویژگی‌ها را در تمام کلاس‌ها می‌توان یافت و لازم است آنها را در حرفه‌ی معلمی و اداره‌ی کلاس مورد توجه قرار داد. (زمانی، ۱۳۷۹) به نقل از دوایل (۱۹۷۹) این ویژگی‌ها را چنین توصیف می‌کند:

۱ - کلاس محیطی چند بعدی است.

۲ - بسیاری از حوادث کلاس به صورت هم‌زمان روی می‌دهد.

۳ - حوادث کلاسی نه تنها چند بعدی و هم‌زمان است، بلکه هر کدام از آنها به لحظه‌ای خاص مربوط می‌شود. به عبارت دیگر اکثر اتفاق‌هایی که با هم در کلاس روی می‌دهد، نیاز به عکس‌العمل آنی و لحظه‌ای معلم دارد.

۴ - علاوه بر آنی بودن، چند بعدی بودن و هم‌زمان بودن فعالیت‌ها، مهم‌ترین ویژگی هر کلاس این است که جریان فعالیت‌ها در کلاس بسیار غیرقابل پیش‌بینی است. اداره کردن چنین محیطی نیازمند تصمیمات آنی، سریع و مداوم است و به مهارت‌های خاص مدیریتی نیاز دارد.

۸. معلم و مدیریت کلاس

وظیفه‌ی معلم ساختن فرمول‌هایی برای مدیریت کلاس است. روش تدریس و فلسفه‌ای که براساس آن آموزش می‌دهد بر نحوه‌ی مدیریت کلاس مؤثر است و نحوه‌ی مدیریت کلاس نیز بر روش تدریس مؤثر بوده و تجارب موفقیت‌آمیز کلاس را بالا خواهد برد. همان‌طور که اکثر معلمان موفق و کارآزموده از روش‌های آزمایش‌شده و موفق استفاده می‌کنند (هیوا، ۱۳۹۱).

وظیفه‌ی معلمی روز به روز پیچیده‌تر می‌شود، مرعشی (۱۳۷۱) در یکی از مقاله‌های خود می‌نویسد: در دنیای کنونی نقش معلم از امر کننده یا ارباب و تلقین‌کننده‌ی دانش به تدریج به سوی رهبری و مدیریت برنامه‌ریزی شده تغییر کرده است. نقش جدید معلم اهمیت آموزش مدیریت کلاس درس را روشن‌تر می‌کند. اکنون معلم خوب یعنی یک روان‌شناس، یک جامعه‌شناس، یک کارشناس علوم تربیتی و سرانجام یک مدیر آموزشی است.

² Evertson and Harris

5

² Doyle

6

کونین^۲ (۱۹۷۰) شیوهی کار معلمان موفق و ناموفق را در اداره‌ی کلاس مورد بررسی قرار داده است. به نظر او یکی از ویژگی‌های مهم معلم در اداره‌ی کلاس توجه چندبعدی است. یعنی این که معلم بتواند فعالیت لحظه به لحظه‌ی همه‌ی دانش‌آموزان را در کلاس زیر نظر داشته باشد و دانش‌آموزان نیز از این توانایی معلم خود آگاهی داشته باشند (صیامی، ۱۳۷۹).

بیکر و ستراب^۳ (۲۰۰۰) مهم‌ترین چالش‌های معلمان در مدیریت کلاس درس به خصوص کلاس‌های پر تعداد را در موارد زیر می‌دانند:

۱ - پرداختن به دانش‌آموزانی که توانایی‌های آنان بسیار متفاوت از دیگران است.

۲ - جلب توجه همه‌ی دانش‌آموزان به درس

۳ - انجام دادن کارهای شفاهی و کارهای گروهی

۴ - ایجاد یا تقویت انگیزه دانش‌آموزان برای یادگیری

۵ - نظارت بر رفتار دانش‌آموزان

۶ - کمک به دانش‌آموزان ضعیف‌تر برای همگام کردن آنان با کل کلاس

۷ - نظارت بر پیشرفت یکایک دانش‌آموزان

۸ - تصحیح انبوهی از تکالیف نوشتاری

معلم به مهارت‌ها و فنونی سازمان دهنده نیاز دارد تا شرایط بهینه‌ای را برای تحقق یادگیری خلق کند. این مهارت‌ها و فنون در قالب مدیریت کلاس درس می‌گنجد.

ویژگی‌های عمومی معلمان نیز در زمینه‌ی مدیریت مؤثر کلاس تأثیر زیادی دارد. صیامی (۱۳۷۹) به نقل از بروفی و پوتنام^۴ می‌گوید: هر معلم اثربخش باید فردی بشاش، خوش اخلاق، عاطفی، برخوردار از سلامت روانی و انطباق پذیر باشد. به طور دقیق‌تر، معلمان مؤثر و کارا افرادی هستند که باید بتوانند در لحظه‌های بحرانی خونسردی خود را حفظ کنند و بدون اتخاذ موضعی تدافعی یا سلطه جویانه به حرف‌های دانش‌آموزان گوش بدهند و از برخوردهایی که در آنان مسأله برد و باخت مطرح است، بپرهیزند و به جای پس‌روی، سرزنش، آزار و اذیت و دیگر واکنش‌های افراطی، موضع حل مسأله را برگزینند.

زمانی (۱۳۷۸) به نقل از ایزنر^۵ (۱۹۸۳) می‌گوید: برخی از معلمان در هنر معلمی استعداد بیشتری دارند، اگرچه ممکن است به ضرورت در علم معلمی استعداد خوبی نداشته باشند. این معلمان می‌توانند به صورتی ماهرانه فضای کلاس را برای یادگیری مساعد و آن را دل‌انگیز کنند.

2 Kunin 7
2 Baker and Strap 8
2 Putnam 9
3 Eisner 0

معلم باید قادر به توصیف دقیق و تخصصی رفتارهایی که به آنها اشاره می‌کند، باشد و روشن نماید که چگونه دانش‌آموزان می‌توانند الگوی کاربرد رفتارهای مطلوب در کلاس باشند (اورستون، ۱۹۹۵).

۹. راهبردهایی جهت مدیریت مؤثر کلاس

معلمان به مهارت‌های علمی و فنی خاصی نیاز دارند تا در مدیریت کلاس درس موفق شوند. مدیریت کلاس اولین سطح مدیریت آموزشی است و پایه‌ی سطوح بالاتر مدیریت محسوب می‌شود.

لاسلت و اسمیت^۲ (۱۳۷۵) توجه معلمان را نسبت به اهمیت مدیریت مؤثر در کلاس نه به عنوان صفت ساده‌ای که هر یک از معلمان آن را دارند، بلکه به عنوان مجموعه‌ای مرکب از مهارت، دانش و شناخت که می‌تواند پرورنده شود، جلب می‌نماید و تدریس را دارای چهار جنبه‌ی مدیریت، میانجیگری، اصلاح و نظارت می‌داند.

مرعشی (۱۳۷۱) معتقد است: در نظام آموزش و پرورش جدید، زمانی گفته می‌شود کلاس خوب اداره شده است که دانش‌آموزان بتوانند با شرکت مؤثر در جریان فعالیت‌های آموزشی مطالب درسی را به خوبی فرا گیرند و در طراحی و اجرای برنامه‌های تحصیلی سهیم باشند و معلم نیز عکس‌العمل فردی و جمعی دانش‌آموزان در تنظیم برنامه‌های درسی را مورد توجه قرار دهد.

جهت مدیریت کارآمد کلاس درس توجه به موارد زیر می‌تواند سودمند باشد:

۱ - توجه به فضای کلاس

۲ - اعمال کنترل

۳ - پیش‌گیری از وقوع مشکلات

۴ - تحسین و تشویق در خور و مناسب

۵ - استفاده از شوخی در مواقع ضروری

۶ - نظارت دائم بر جریان‌ات کلاس

۷ - شکل‌دهی محیط یادگیری

۸ - فعال کردن کلاس

۹ - ایجاد و تقویت روحیه‌ی آزادمنشی

۱۰ - ایجاد زمینه‌ی مساعد برای مدیریت کلاس متکی بر پیش‌گیری (زمانی، ۱۳۷۸)

یکی دیگر از ویژگی‌های مدیریت مؤثر کلاس، مهارت معلم در جالب و چالش‌انگیز کردن موضوع درسی برای دانش‌آموزان است. وان تیل^۳ (۱۹۷۴) با استناد به مطالعه‌ای در مورد معلمان بالتیمور، دریافت که معلمان موفق در

³ Everston 1
³ Laslett and Smith 2
³ Van Til 3

کلاس‌داری برای ارائه‌ی موضوع درسی به‌گونه‌ای با نشاط و شورانگیز از رسانه‌های دیداری - شنیداری و تمهیدات مؤثر دیگر استفاده می‌کنند.

وی هم‌چنین نتیجه گرفت که مدیریت کلاس زمانی ساده‌تر خواهد بود که موضوع‌های درسی با علایق و نیازهای دانش‌آموزان هم‌خوانی داشته باشد (صیامی، ۱۳۷۹). با توجه به مطالب بیان شده در کل مقاله، موارد زیر را می‌توان به‌عنوان راهبردهایی جهت مدیریت کلاس درس بیان کرد.

توانایی تغییر موضوع صحبت به‌گونه‌ای آرام و منطقی توسط معلم، حساسیت معلم در مورد توانایی دانش‌آموزان در انجام دادن فعالیت‌های گوناگون در زمان‌های متفاوت، توجه معلم به کل محیط آموزشی، توجه به شیوه‌ی سازماندهی کلاس، توجه به محیط فیزیکی کلاس، تفکر و برنامه‌ریزی برای آموزش مؤثر و مدیریت گروهی، تدوین و آموزش اصول و قواعد مربوط به کلاس، جلب مشارکت اولیای دانش‌آموزان به همکاری نزدیک در فرایند یاددهی - یادگیری، تدوین و به‌کارگیری راهبردهایی برای استفاده بهینه از فرصت‌ها در جریان آموزش، توجه به جلوگیری از بروز مشکلات انضباطی، فراگیری روش‌های گوناگون واکنش در برابر مشکلات دانش‌آموزان، مهارت در فنون ویژه‌ی کلاس‌داری، سعی در شناخت بیشتر دانش‌آموزان، برخورد آرام، خونسرد و حرفه‌ای و استفاده از تجربه‌های همکاران و شرکت در کلاس‌های ضمن خدمت، آموزش مهارت‌های مدیریت کلاس و آشنایی با علومی نظیر روان‌شناسی کودک و نوجوان و علوم تربیتی و.... در پایان ذکر این نکته نیز لازم است که برای کنترل کلاس و مدرسه لازم است که معلم با برخی انحراف‌ها که همیشه سلامت جوانان و بچه‌های هر جامعه را تهدید می‌کنند، آشنایی داشته باشند زیرا این مسایل نیز نظم و انضباط و مدیریت کلاس و مدرسه را به هم می‌ریزند (هیوا، ۱۳۹۱).

۱۰ نقش مدیریت کلاس درس در یادگیری دانش‌آموزان

نحوه‌ی مدیریت کلاس درس یکی از مفاهیم بنیادی در آموزش مؤثر به دانش‌آموزان است. در بررسی ادبیات این موضوع وانگ و همکاران^۴(۱۹۹۳) در میان ۲۲۸ متغیر مؤثر برای میزان موفقیت دانش‌آموزان در سطوح بالاتر تحصیلی، بررسی کردند که نحوه‌ی مدیریت کلاس درس بیشترین تاثیر را در این زمینه داشته است. این یعنی از آن‌جا که دانش‌آموزان بیشتر زمان تحصیلی خود را در کلاس درس سپری می‌کنند، به شدت در معرض تاثیرات موجود در آن قرار می‌گیرند. در یک کلاس شلوغ و پر هرج و مرج نه تنها نمی‌توان انتظار کسب موفقیت‌های چشمگیر از دانش‌آموزان را داشت، بلکه ممکن است این عامل تحت تاثیر جو منفی نیز قرار گیرد و موجب انحراف دانش‌آموزان از مسیر اصلی آموزش شود. مارزانو و همکاران^۵(۲۰۰۳) پنج جنبه‌ی اصلی را در مدیریت مؤثر کلاس درس شناسایی کردند. نخست طراحی و پیاده‌سازی قوانین و رویه‌های برای مدیریت صحیح دانش‌آموزان در چهارچوب اهداف آموزشی (این فرآیند گام مهمی در نحوه‌ی کنترل و هدایت رفتار دانش‌آموزان در کلاس درس خواهد بود؛ لذا قوانین و رویکردهای باید با دقت بالای تعریف و اجرا شوند). در وهله دوم به منظور اطمینان از اجرای صحیح این رویه‌ها باید سازوکاری برای برخورد با موارد نقض این رویه‌ها، طراحی کرد (دانش‌آموزان باید بدانند همچون قوانین موجود در جامعه که نقض آنها جریمه یا مجازاتی در پی دارد، قوانین موجود در کلاس درس هم شامل این موارد می‌شوند). عامل سوم در این زمینه، بررسی نحوه‌ی برقراری ارتباط معلمان با دانش‌آموزان است. بدون برقراری

³ Wang et al

³ Marzano et al

ارتباط مناسب با دانش‌آموزان، اصولاً مدیریت کلاس در فرم صحیح امکان‌پذیر نیست. برای برقراری ارتباطی بهینه با دانش‌آموزان، معلم می‌تواند دو رویکرد در رفتار خود با آنها داشته باشد:

۱. به‌گونه‌ای رفتار کند که در نگاه دانش‌آموزان فردی مسئول و قابل اعتماد جلوه کند. ایجاد رابطه‌ای بر اساس اعتماد تا حد زیادی دانش‌آموزان را ترغیب می‌کند تا قوانینی را که معلم برای مدیریت کلاس ارائه کرده است، بپذیرند.

۲. برقراری ارتباط در قالب تعامل و همکاری با دانش‌آموزان. معلم باید نشان دهد که برآوردن نیازهای دانش‌آموزان برای او مهم است و تمایل دارد فعالیت‌های کلاس را با همکاری آنها انجام دهد. در این رویکرد به جای این که معلم و دانش‌آموز در مقابل هم قرار گیرند، در کنار هم برای یادگیری موضوعی خاص فعالیت می‌کنند. تحت این شرایط معلم نیز به عضوی نزدیک در کلاس درس تبدیل شده و مدیریت کلاس درس به مراتب تسهیل می‌شود.

چهارمین عامل در این زمینه میزان آگاهی معلم از فعالیت‌های در حال وقوع در کلاس درس است. برای مدیریت صحیح یک پدیده، نخست باید آن را به‌صورت دقیق شناسایی کرد. معلم باید به‌خوبی نسبت به اتفاقات در حال انجام در کلاس آگاه باشد و برای نشان دادن این موضوع به دانش‌آموزان، می‌تواند پیش از وقوع برخی مشکلات آگاهی خود را از آنها به دانش‌آموزان القا کند. تحت این شرایط دانش‌آموزان همواره می‌دانند یک سیستم نظارتی قوی در کلاس درس اعمال آن‌ها را رصد می‌کند.

آخرین عامل موثر در این زمینه، داشتن روحیه‌ی عاطفی سالم در رابطه با مسائل مدیریت کلاس درس است. امروزه تحقیقات نشان داده است که یک مدیر موفق کسی نیست که تنها به نحوه‌ی صحیح قوانین نظارت داشته باشد؛ بلکه او در وهله‌ی اول باید هم‌چون رهبری بین افراد موجود در سیستم باشد. رابطه‌ی عاطفی سالم با دانش‌آموزان تضمینی برای مدیریت مناسب کلاس درس و اجرای قوانین توسط دانش‌آموزان است.

۱۱. بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش مرور سیستماتیک مدیریت کلاس درس و تاثیر آن بر یادگیری دانش‌آموزان است. در راستای مقوله‌های بررسی شده پژوهش پیشرو ضمن بررسی مدیریت کلاس درس و عوامل و موانع به این نتیجه رسیدیم که باید توجه به فضای کلاس، اعمال کنترل، پیش‌گیری از وقوع مشکلات، تحسین و تشویق در خور و مناسب، استفاده از شوخی در مواقع ضروری، نظارت دائم بر جریان‌های کلاس، شکل‌دهی محیط یادگیری، فعال کردن کلاس، ایجاد و تقویت روحیه‌ی آزادمنشی، ایجاد زمینه‌ی مساعد برای مدیریت کلاس متکی بر پیش‌گیری، بهبود فضای کلاس‌ها و... مدنظر معلمان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت قرار گیرد تا کشور ما از جهان علم عقب‌نماند و آینده‌ای درخشان را برای فرزندان این مرز و بوم رقم بزنیم.

پژوهش‌های انجام‌گرفته با پژوهش‌های قبادی فرزنان، محمد حسین، (۱۴۰۱)، صبری، ربابه، (۱۳۹۹)، همسویی داشتند و در این راستا به این نتایج رسیده شد که با افزایش منبع کنترل درونی در معلمان، خصوصاً با تأکید بر مهارت‌های مدیریت کلاس و نظم می‌توان هم‌زمینه‌های افزایش خودکارآمدی در تدریس و کنترل کلاس را به وجود آورد و هم‌جو محیطی کلاس را بهبود بخشید و مدیریت معلم به‌طور مثبتی به عملکرد دانش‌آموزان و ایجاد انگیزه در آن‌ها و بهبود کیفیت یادگیری کمک می‌کند و همچنین بررسی‌ها چیزی از عدم همسویی تحقیق با تحقیقات پیش‌رو نشان ندادند و تأکید مدیریت کلاس بر وجود معلمانی است که شرایط مدیریت کلاس را فراهم

می آورند و با دانش آموزان خود از لحاظ ارتباطی مشکلی ندارند. همچنین فضای مدارس نیز بر روی دانش آموزان و عملکرد آنها در هنگام مدیریت کلاس موثر است.

از آنجا که فراگیران در مرکز فرایند آموزش - یادگیری قرار گرفته اند، مجموعه متغیرهای مربوط به فراگیر از مهمترین متغیرها به شمار می آیند و چون فرایند یادگیری و آموزش از طریق تعامل در کلاس درس صورت می گیرد، بایستی عوامل مؤثر بر آن به صورت علمی بررسی شود. یکی از عوامل مؤثر، تجهیز معلمان به مهارت‌های کارآمد مدیریتی است. مدیریت جامع کلاس، میزان اشتغال دانشجویان در فعالیتهای برنامه درسی را افزایش می دهد و از هدر رفتن زمان برای رفع مشکلات رفتاری جلوگیری می کند. انتخاب روش صحیح مدیریت کلاس درس و سازماندهی آن از علائم موفقیت معلم به شمار می آید. انتخاب هرگونه شیوه ی مدیریتی، به سبک تدریس و هدفهای معلم بستگی دارد. معلمان با بکارگیری روش مدیریت مناسب کلاس درس خود می توانند در پرورش مهارت‌های اجتماعی، خلاقیت ها و توانایی های دانش آموزان نقش مهمی داشته باشند و مشکلات انضباطی کمتری در کلاس خود مشاهده کنند. چگونگی اداره کلاس و روش تدریس معلم منبع مهمی برای قضاوت درباره توانایی ها و ارزشهای شغلی اوست. هدف از مدیریت کلاس این است که یک محیط مثبت و مولد داشته باشیم. وجود نظم و ترتیب در کلاس به خودی خود هدف نیست. هدف مهم دیگر در اداره ی کلاس این است که شاگردان چگونگی مدیریت رفتار خود را یاد بگیرند. تحول یافتن رفتار شاگرد از اجبار کردن آنان برای عمل به دستورات معلم تا رسیدن به خودنظم دهی و کنترل رفتار خود، یک یادگیری اساسی در مدیریت کلاس است. کمک به شکل گیری مدیریت خود و کنترل خود در شاگردان یکی از وظایف مهم تربیتی معلم است. با دستیابی به چنین مهارتهایی است که شاگرد به کسب موفقیت درسی و ایجاد روابط صحیح با دیگران و نظم دادن به زندگی خود خواهد رسید. از جمله نتایجی که می توان از محتوای این مقاله به دست آورد این است که نمی توان جهت مدیریت کلاس به طور صریح و روشن فرمول‌هایی ارائه داد و به کارگرفت و سریع به نتیجه رسید، بلکه باید متناسب با فضا و جو کلاس و محتوای آموزشی و منابع و وسایل آموزشی و شرایط اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی و... دانش آموزان کلاس از راه کارهای مختلفی جهت مدیریت کلاس استفاده کرد و به این موضوع مهم توجه نمود که سعی شود از بروز مشکلات در کلاس تا حد امکان پیش گیری گردد و مدیریت کلاس را معادل مفاهیم انضباط یا تدریس صرف ندانست. ایجاد نظم و هماهنگی، شرط لازم تدریس موفق است. اداره ی کلاسی کارآمد و مؤثر یگانه راهی است که به آموزش و یادگیری کارساز و مؤثر ختم می شود. ایجاد نظم و هماهنگی شرط لازم یک آموزش سودمند است، ولی کافی نیست. در پایان، شایان ذکر است که تمام مطالبی که در این مقاله مطرح شد به این منظور بود که معلمان محیط شاد و فعال و خلاق را برای آموزش فراهم نمایند و برای کنترل کلاس و همچنین افزایش یادگیری باید از روش آموزش مناسب استفاده کرد. معیارهایی در هر کار آموزشی، موفقیت دانش آموزان است. پس باید محیط کلاس را به یک محیط جالب، مثبت و جذاب تبدیل کرد.

پیشنهادات کارآمد در راستای پژوهش

- مسئولیت ها را واگذار کنید.

دانش آموزان را در قبال رفتارشان هرچه بیشتر احساس مسئولیت کنند نیاز کمتری به اعمال مدیریت از سوی معلم خواهند داشت و معلم می تواند به دانش آموزانی که در مورد انجام وظیفه داخل کلاس مشکل دارند مسئولیت توزیع مواد درسی، کمک در جمع آوری تکالیف و واگذار کنید. و قانون کلی این است که امور محوله باید از مسئولیت های کوچک شروع شود و بعد مسئولیت های مهمتری به وی واگذار شود.

- عقب بایستید و به دیگران فرصت دهید.

هنگامی که از دانش آموزی سوالی میپرسید هرچه به او نزدیک تر می شوید او آهسته تر صحبت می کند و در نهایت منجر به مکالمه دو نفره می شود و بقیه کلاس احساس می کنند که کنار گذاشته شده اند و در نتیجه توجه آنها به جای دیگری معطوف می شود.

- قانون را اجرا کنید و دلیل تراشی را نپذیرید.

دانش آموزانی که تلاش می کنند با بحث و چانه زدن تخفیفی در تنبیه خود بدست آورند تسلیم آنها نشوید
- آرام و خونسرد برخورد کنید.

تأدیب دانش آموزان را با خونسردی انجام دهید هنگامی که دانش آموزی تخلف می کند از فریاد زدن یا حرکت انگشت و تهدید کردن و تعابیر نیش دار اجتناب کنید. اجرای برنامه انضباطی با خونسردی دانش آموز متخلف را متوجه رفتار نادرستش می کند.

-مراقب وقایع باشید.

وقایع در کلاس به سرعت رخ می دهند. وقایعی که در کلاس به سرعت رخ می دهند معمولاً به یک پاسخ فوری نیاز دارند. مانند جر و بحث کردن دو دانش آموز بر سر مالکیت دفترچه یادداشت و...

- کلاس چند بعدی است.

کلاس درس چند بعدی است. کلاس موقعیتی است که فعالیت های چند بعدی در آن ایجاد می شود. دامنه آن از فعالیت های تحصیلی مانند خواندن، نوشتن، حساب کردن تا فعالیت های اجتماعی مانند: بازی کردن، ارتباط با دوستان، و گفتگو را شامل می شود.

منابع

۱. امیری، فرزاد و بهجتی اردکانی، محمدعلی (۱۳۸۲). بررسی ساختار و چگونگی استقرار و ارزیابی نظام مدیریت کیفیت فراگیر در موسسات آموزشی. مجموعه مقالات همایش مدیریت کیفیت فراگیر در آموزش، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، ۱۳۸۲.
۲. ایزان، محسن. مدیریت فرایندهای کلاس، ۱۳۹۱، وبلاگی مفید در حوزه تعلیم و تربیت.
۳. براون، سالی. (۱۳۸۲). راهنمای تدریس موثر (ترجمه کوروش فتحی واجارگاه). تهران: آبیژ.
۴. براون، سالی و هورن، هلن (۱۹۵۰). ۵۰۰ نکته، چگونه کیفیت آموزشی را بهبود بخشیم. مترجم: فرخ لقا رئیس دانا، (۱۳۷۹). تهران: انتشارات قدیانی.
۵. بیلر، رابرت فردریک. (۱۳۷۶). کاربرد روانشناسی در آموزش (ترجمه پروین کدیور). تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
۶. پیریایی، حسین: بررسی راههای افزایش علاقه مندی دبیران استان لرستان با استفاده از روش های تدریس.
۷. تایلستون، دونواکر. (۱۳۸۶). آنچه هر معلم باید بداند: مدیریت کلاس و کلاس داری (ترجمه بهمن ابراهیمی، علی اسماعیلی). تهران: شلاک.
۸. جویس، بروس وویل، مارشا: الگوهای جدید تدریس، ترجمه بهرنگی، محمد رضا، نشر تابان، ۱۳۷۶.
۹. حج فروش، احمد (۱۳۹۲). حال و آینده آموزش و پرورش ایران. روزنامه همشهری. www.vista.ir.
۱۰. خلاق کار، آموزش و پرورش استان لرستان، ۱۳۸۳.
۱۱. رئوفی، حسین، مدیریت، رفتار کلاسی، چاپ دوم، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷.
۱۲. رگ، ادوارد کنراد. (۱۳۸۲). مدیریت کلاس در دبستان (ترجمه علیرضا کیامنش، کامران گنجی). تهران: رشد.
۱۳. سانتراک، جان. (۱۳۸۵). روانشناسی تربیتی (ترجمه مرتضی امیدیان). یزد: دانشگاه یزد.
۱۴. سرمد، غلامعلی، تدریس، هنر معلمی، انتشارات اشراق ۱۳۷۶.
۱۵. سیف، علی اکبر. (۱۳۸۷). تغییر رفتار و رفتار درمانی: نظریه ها و روش ها. تهران: دوران.
۱۶. سیف، علی اکبر. (۱۳۸۷). روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش. تهران: دوران.
۱۷. شعبانی، حسن: مهارت های آموزش و پرورش (روشها و فنون تدریس)، انتشارات سمت، ۱۳۷۱.
۱۸. صفوی، امان الله (۱۳۷۶). کلیات روشها و فنون تدریس (متن کوتاه). تهران: انتشارات معاصر.
۱۹. فتحی آذر اسکندر: روشها و فنون تدریس انتشارات دانشگاه تبریز ۱۳۸۲.
۲۰. فونتانا، دیوید. (۱۳۷۵). کنترل کلاس (ترجمه ساده حمزه). تهران: رشد.
۲۱. قورچیان، نادر قلی: جزئیات روش تدریس، نشر دفتر همکاری های علمی بین المللی آموزش و پرورش ۱۳۷۹.
۲۲. کوشان، زهرا (۱۳۹۳). رابطه سبک مدیریت کلاس اساتید با یادگیری خودتنظیمی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان، پایان نامه کارشناسی ارشد، علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
۲۳. لفرانسو، گای. (۱۳۸۰). روانشناسی برای معلمان (ترجمه هادی فرجامی). مشهد: آستان قدس رضوی.
۲۴. مبحث کیفیت آموزشی. وزارت آموزش و پرورش، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، بیست و پنجمین همایش روسای آموزش و پرورش مناطق سراسر کشور، ۲۲-۱۹ مردادماه، ۱۳۸۷.
۲۵. مدیریت کلاس درس جواد نوری ۱۳۸۹ گروه ادبیات فسا.
۲۶. میر، معصومه. توسعه شایستگی های حرفه ای معلمان، ۱۳۹۷.
۲۷. ناظم، فتاح (۱۳۸۲). مجموعه مقالات همایش مدیریت کیفیت فراگیر در آموزش، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، ۱۳۸۲.
۲۸. ندیمی، محمد تقی و بروج، محمد حسین (۱۳۸۰). آموزش و پرورش ابتدایی - راهنمایی تحصیلی و متوسطه. تهران: انتشارات مهرداد.
۲۹. هرگنهان، بی. آر، و السون، ام. اچ. (۱۳۸۷). مقدمه ای بر نظریه های یادگیری (ترجمه علی اکبر سیف). تهران: دوران
۳۰. یمنی، محمد (۱۳۷۵). تحلیلی از مفهوم کیفیت در آموزش و پرورش ایران. پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۱۹، ۲۰۴-۱۹۸.

31. Marzano, R., Waters, T. and McNulty, B. (2006). School leadership that works. Heatherton, Vic.: Hawker Brownlow Education., P2-6-page 90.

مقوله ها	عنوان مقوله
۱	تعاریف مدیریت کلاس درس
۲	روش های مدیریت کلاس
۳	اهداف عمده ی مدیریت کلاس درس
۴	عناصر مؤثر بر مدیریت کلاس
۵	موانع و مشکلات مدیریت کلاس
۶	معلم و مدیریت کلاس
۷	راهبردهایی جهت مدیریت مؤثر کلاس
۸	نقش مدیریت کلاس درس در یادگیری دانش آموزان